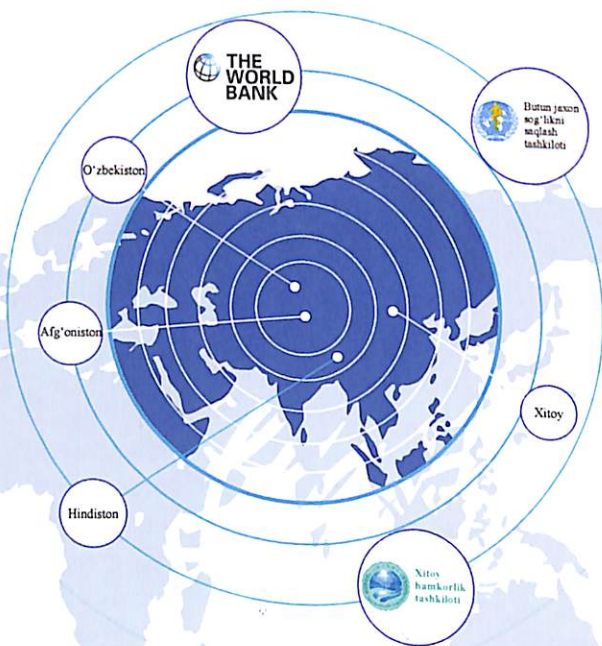

327.
G'-29.

G'afforov Ya.X.

XALQARO TASHKILOTLAR HAMKORLIGI

II-Qism

O'quv qo'llanma

327.
G'-29.

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

TOSHKENT VILOYATI
CHIRCHIQ DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI

G'afforov Ya.X

327-
-4071-

XALQARO TASHKILOTLAR HAMKORLIGI

O'quv qo'llanma

II-Qism

Toshkent
Shafolat Nur Fayz
2021

UO'K 327:33(100)
KBK 66.4ya73
G' 29

G'afforov Ya.X.

Xalqaro tashkilotlar hamkorligi [Matn] : o'quv qo'llanma / Ya.X.
G'afforov.- Toshkent: "Shafoat Nur Fayz".2021.-264 b.

Mazkur o'quv qo'llanma ikki qismdan iborat bo'lib, uning 2-qismida hozirgi zamon aloqalarida xalqaro tashkilotlar va davlatlararo hamkorlik yo'llari yoritilgan. Jumladan, hozirgi davrda SHIT, MOHT, MDH kabi xalqaro tashkilotlarning o'zaro iqtisodiy siyosiy va madaniy hamkorlik aloqalari ko'rsatib o'tilgan. Shuningdek dunyo mamlakatlarining bugungi taraqqiyoti va hamkorliklarini rivojlantirishda nufuzli xalqaro va mintaqaviy tashkilotlarning o'rniga alohida ahamiyat berilgan.

Данной учебной пособие освежайте сотрудничество международных организаций и государств на современном этапе.

Рассматривая также в период интеграционные ситуации история становления мирового сотрудничества, роль международных организации в обеспечении регионального сотрудничества задачи на пути на осуществления.

The given text book is devoted to consideration of directions of international organizations and states in our days.

The forming of world community in conditions of integration, fctivity of international organization in the sphere of regional cooperation are also considered.

O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 05.10.2020 yil 522-sonli buyrug'iga asosan nashrga ruxsat berilgan

Tuzuvchi: t.f.n.dots. G'afforov Ya.X.

Taqrizchilar: t.f.d. G'ulomov X.G'.

t.f.n dots. Xolliyev A.G.

t.f.n.dots. Alimova R.

Ma'sul muharrir: t.f.n.dots. O'roqov D

ISBN 978-9943-6743-2-5

© "Shafoat Nur Fayz" nashriyoti, 2021 y.

© G'afforov Ya.

Mundarija

Kirish..... 5

I BOB. Shanxay Hamkorlik Tashkiloti

1.Tinchlik va xavfsizlik uchun kurash ShHT ning asosiy yo'li.....	9
2.Mintaqaviy va xalqaro muammolarni hal etishda ShHT ning roli	24
3.ShHT ga a'zo davlatlar o'rtasidagi iqtisodiy hamkorlikni mustahkamlash vazifalari.....	33
4.Iqtisodiy va siyosiy hamkorlik hamda xavfsizlikni ta'minlashda O'zbekiston - ShHT hamkorligi.....	45
5.Shanxay Hamkorligi Tashkilotining xalqaro terrorizmga qarshi kurashishdagi o'rni.....	59

II BOB. Markaziy Osiyo Hamkorlik Tashkiloti

1.Markaziy Osiyo mintaqasi davlatlarida yangi integratsion jarayonlarning boshlanishi.....	68
2.Markaziy Osiyodagi integratsion jarayonlarning kelajakdagi istiqboli	85
3.MOIX negizida yangi tuzilma (MOHT) ni tashkil etish to'g'risidagi meyoriy huquqiy asoslar	99
4.O'zbekistonning Markaziy Osiyo davlatlari bilan mintaqaviy xavfsizlik va xalqaro hamkorlik masalalaridagi aloqalari	112
5.Markaziy Osiyo mintaqasini yadro qurolidan holi zonaga aylantirishda O'zbekiston Respublikasining tashabbuslari	124

III BOB. Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligi

1.O'zbekiston va MDH hamkorligining boshlanishi	140
2.O'zbekistonning Rossiya, Qozog'iston va MDH ning boshqa davlatlar bilan har tomonlama aloqalari.....	145
3.O'zbekistonning Markaziy Osiyoda ekologik muammolar, diniy eksteremizm va giyoxvandlikni oldini olish borasida MDH doirasidagi faoliyati	165

4.O'zbekiston-MDH: madaniy, ilmiy-texnikaviy va ta'lim sohasidagi hamkorliklar.....	168
5.MDH faoliyatiga tahliliy nazar.....	180
6.MDH doirasida davlatlarning mintaqaviy xavfsizlik va barqarorlikni ta'minlash masalalari hamda kollektiv xavfsizlik tizimini yaratish istiqbollari.....	190
7.CCCR parchalangandan keyin MDHning o'rnini hamda hozirgi bosqichda hamdo'stlikning rivojlanishi muammolari.....	205
8.O'zbekiston Respublikasining Xalqaro Tashkilotlar bilan hamkorlikda xalqaro maydondagi tinchlik va hamjihatlikka asoslangan tashqi siyosati.....	223
IV.Xulosa	252
V. Foydalanilgan adabiyotlar.....	254

Kirish

XX asrning oxirlariga kelib davlatlar o'rtasidagi muvozanatni saqlashda va o'zaro hamkorlik munosabatlarida-xalqaro tashkilotlarning roli katta ahamiyat kasb eta boshladi. Ayniqsa Shanxay Hamkorlik Tashkilotining o'rnini alohida ahamiyatga ega bo'ldi:

Birinchidan, ushbu tashkilot mintaqaviy xavfsizlik arxitekturasini bino qilishda tizim yasovchi funktsiyani bajaradi. Bunday funktsiya mintaqaviy barqarorlikni ta'minlashga yo'naltirilgan ShHT konsepsiyasining hadlarini yaratish va uzluksiz takomillashtirib borishni taqozo etadi.

Ikkinchidan, ShHT katta geosiyosiy va geoiqtisodiy makonni qamrab olgan makromintakada yuzaga kelishi uning aynan shu makonda mavjud boshqa xalqaro tuzilmalar bilan xalqaro xavfsizlik masalalarida baham jihatlikka intilishi shart.

Mamlakatimizning yangi yo'nalishlaridan yana biri asrimizning so'nggi yillarida juda ko'plab nufuzli xalqaro tashkilotlarga a'zo bo'lishidir. Albatta bu tashkilotlarga a'zo bo'lish yurtimizning xalqaro maydonda nufuzini yuksak darajada ko'tarish bilan birga ular bilan turli siyosiy anjumanlar o'tkazishga ham imkoniyat yaratadi. Har qanday mamlakatning jahondagi nufuzi uning iqtisodiy va intellektual salohiyati, dunyo sivilizatsiyasi, fan va madaniyat rivojiga qo'shgan hissasi ayni chog'da umum e'tirof etilgan xalqaro me'yorlarga nechog'lik amal qilishi xalqning turmush darajasi bilan belgilanadi. Dunyo hamjamiyatida o'ziga xos o'rin egallab borayotgan O'zbekiston o'z ichki va tashqi siyosatida ana shu mezonlarga tayanadi. O'tgan asrning oxirgi o'n yilligi davrida O'zbekistonning Xalqaro Tashkilotlar bilan siyosiy diplomatik, savdo-iqtisodiy, ilmiy-madaniy aloqalari nihoyatda keng rivojlandi va bu bir qator yangi yo'nalishlar bilan bog'likdir. Bu yangi yo'nalishlar zaminida Sho'ro hokimiyati yillaridagi aloqalarga nisbatan katta farqi bo'lgan siyosat turadi. Agar u davrdagi asosiy e'tibor faqat sotsialistik taraqqiyot yo'lidan borayotgan mamlakatlarga qaratilgan bo'lib, kapitalistik mamlakatlar bilan "Ehtiyotkorlik" tamoyiliga amal qilingan bo'lsa endi manzara butunlay o'zgardi va jahonning barcha davlatlari bilan teng huquqli aloqalar o'rnatishga harakat qilinmoqda. Bugungi kunda mamlakatimizning ichki siyosati "Inson va uning manfaatlari har narsadan ulug'" degan

tamoyil asosida amalga oshiriladi. Bu jarayon har bir fuqaro uchun munosib turmush sharoitini yaratib berish, uning haq-huquq va erkinliklarini kafolatlashi, ozchilikning ko'pchilik irodasiga bo'ysunishi, shu bilan birga, ozchilik fikrining ham ko'pchilik tomonidan hurmat etilishi kabi demokratik qoidalarini o'z ichiga oladi. O'zbekiston o'z tashqi siyosatida va xalqaro tashkilotlar bilan xamkorligida barcha davlatlar bilan teng huquqlilik va o'zaro manfaatdorlik asosida hamkorlik qilish, ularning ichki ishlariga aralashmaslik, umuminsoniy qadryatlarga sodiqlik, tinchlik va xavfsizlikni asrab-avaylash, xalqaro huquq me'yorlarining ustunligi kabi tamoyillarga amal qiladi.¹

Bugungi kunda mamlakatlarning siyosiy sohalaridagi yaqinlashuvi haqida gap borar ekan, yana bir obyektiv holatni unutmasligimiz lozim. Bu mamlakatlarning, xususan Markaziy Osiyo mintaqasining xavfsizligini va siyosiy barqarorligini ta'minlashdan iborat. Eng avvalo, xavfsizlik deyilganda, siyosiy, harbiy, iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy xavfsizlikni tushunmoq kerak. Bu sohadagi Hamkorlik barcha mamlakatlarning tinchligi asosiga qurilmog'i, mamlakatlarning qaysi maskuraga amal qilishidan qat'iy nazar, bag'rikenglik, fikrlar xilma-xilligiga asosan qurilishi lozim. Bir paytdan qolgan dogmalar, har bir qo'shnida o'z dushmanini ko'rish odati bugungi kunda mamlakatlararo munosabatlarni o'rnatishga imkon bermaydi.

Respublikamizning Markaziy Osiyo davlatlari bilan hamkorligi masalasi faqat uning milliy davlat mustaqilligiga erishgandan keyingina hal etilishi mumkin bo'lgan muammolar sirasiga kiradi. Chunki Respublikamiz sobiq ma'muriy buyruqbozlikka asoslangan totalitar tuzum tarkibidagi rivojlanishi shu qadar cheklab qo'yilgan ediki, bunday sharoitda boshqa mamlakatlar bilan mustaqil ravishda aloqalar o'rnatish xususida gapirish ham mumkin emasdi. Faqat milliy mustaqillikni qo'lga qiritgandan so'nggina O'zbekiston uchun dunyodagi turli davlatlar bilan, jumladan Markaziy Osiyo mamlakatlari bilan ham xalqaro munosabatlarni o'rnatish imkoniyati paydo bo'ldi. Bunday munosabatlar endilikda tasodifiy va uzuq-

yuluq ravishda emas, balki doimiy hamda ijtimoiy hayotning bircha sohalarini qamrab oluvchi keng miqyosli aloqalar tarzida amalga oshirilmoqda.

Ma'lumki MO davlatlarining mintaqaviy iqtisodiy rivojlanishi uzoq muddatga mo'ljallangan maqsaddir. Demak, mintaqaviy hamkorlik ikki yoki undan ortiq qatnashchilarni bir necha formatni qamrab olishi bilan shartlanganligi uchun u kun tartibida turgan masalalar va sherik davlatlar manfaatlarini mutanosibligiga bog'lik. Shuning uchun Markaziy Osiyo Hamkorlik Tashkilotining Markaziy Osiyo davlatlari (O'zbekiston, Qozog'iston, Qirg'iziston va Tojikiston) bilan tuzilgan sherikchilik va hamkorlik to'g'risidagi bitimlarga (ShHB) asoslanadi.

Bugungi kunda Sobiq Ittifoq davridagi Respublikalar Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligi (MDH) tashkiloti safida faol ishtirok etib kelmoqda. MDH ning tarkibiy tuzilishi Sobiq Ittifoq tarkibiga kirgan davlatlardan iboratdir (Boltiqbo'yi davlatlari va Gruziyadan tashqari). Ushbu davlatlarning tarixi, madaniyati, iqtisodiy va xo'jalik tizimi umumiylikka ega. Bu davlatlar qariyb 70-yil davomida bitta siyosiy kuch tarkibida bo'lganligi ham ma'lum. Yana shunisi ham ma'lumki sotsializm imperiyasi deb atalmish bu ittifoq (sobiq SSSR) o'z kelajagiga ega emas edi. Ya'ni real hayotiylikka asoslanmagan maqsadlarni va'da qiluvchi bu tizim qachondir barbod bo'lishi o'z vaqtida ham aniq bo'lgan edi. Iqtisodiy, ho'jalik va ijtimoiy-siyosiy qo'yingki jamiyatni barcha sohalarini birlashtirib turuvchi bu tizimning rivojlanishi uchun hech qanday asoslar yo'q edi. Endilikda bo'lsa mustaqillikka erishgan bu mamlakatlar yangi tizim sharoitida rivojlanish yo'lida katta to'siqlarga duch kelayaptilar. Iqtisodiy hayot bir-biri bilan uzviy bog'langan bunday sharoitda ular taraqqiyot yo'lida bir qator muammolar bilan yuzlashayaptilar. Ana shunday sharoitda ushbu davlatlarning hamkorlik aloqalarini qayta tiklashi katta yutuq bo'ldi deb aytish mumkin. Bunday aloqalarning yo'lga qo'yilishi mintaqaviy hamkorlik sari muhim qadam sifatida baholanadi.

Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligi davlatlarining ushbu integratsiya tarkibidagi faol siyosati bugungi kunda mazkur davlatlarning jahon hamjamiyatidagi o'rnini belgilab bermoqda. Shu nuqtai nazardan mamlakatimizning MDH davlatlari bilan aloqalari

¹ Milliy istiqloq g'oyasi: Asosiy tushuncha va tamoyillar. T. "O'zbekiston" 2000 yil. 34-39 betlar